

БАЛЬЖИК ІРЕНА АНАТОЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗКОЛ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Проблема природи і сенсу розколів і розбіжностей в Церкві виникла з усією гостротою і визначеністю з самого початку християнської історії.

Одним з основних догматів християнства, закріплених в «Символі віри», є догмат про єдність церкви. Слова Никео-Царгородського Символу «Вірую ... в Єдину, Святу, Соборна і Апостольську Церкву» визначають властивості Церкви.

Церква єдина, бо створена за образом Святої Трійці і являє собою таємницю сутнісної єдності при іпостасній відмінності: вона складається з безлічі окремих особистостей-іпостасей, скріплених єдністю віри і таїнств. Щодо цієї єдності всіх християн молився Ісус на Таємній вечері.

Господь Ісус Христос, засновуючи на землі Церкву, заповідав Своїм послідовникам: «Так будуть есі єдино (Іоан. 17, 21), стверджуючи цю єдність на божественному принципі Осіб Пресвятої Трійці».

Про таїнство єдності Вселенської Церкви священномученик Кипріан Карфагенський писав: «Таїнство єдності, цей союз нерозривної згоди позначається в оповіді євангельському про хітон Господа Ісуса Христа. «Хітон ні розділений і розірваний, але дістався цілісно одному, кому випав за жеребом і вступив в володіння незіпсованим і нерозділене» (Іоанн. 23,24). Він мав єдність понад, що відбувається з неба від Отця, і тому не міг бути роздраний тими, хто отримав його в володіння; але цілісно, раз назавжди, утримав міцний і нероздільний зв'язок свій. Тому не може володіти одежею Христовою той, хто роздирає Церкву Христову. Таким чином, таємничим знаком свого одягу Господь зобразив єдність Церкви».

Посягання на єдність церкви за канонами церковного права є злочиним. За всю історію розвитку Церковного права в ньому накопичилося безліч різних правил, постанов і прецедентів стосуються церковних чвар. Так, розкол слід відрізняти від інших форм віровідступництва – ересі та самочинних зборів (парасінагога).

Дотримуючись св. Василя Великого, розкольниками давні святі отці називали тих, що розділилися в думках про деякі предмети церковні та про питання, що допускають виліковування.

За словами видатного коментатора канонічного права Іоанна Зонара, розкольниками називаються ті, які щодо віри і догматів розсудливо мислять, але з деяких причин віддаляються і утворюють свої окремі збори.

Згідно єпископу Далматинсько-Істрінському Никодиму (Мілашу), розколи утворюють ті, хто «інакше мислять про деякі церковні предме-

ти і питання, які, проте, легко можуть бути примирені». На думку св. Ігнатія Брянчанинова, розколом має бути названо «порушення повного єднання зі Святою Церквою, з точним збереженням, проте, істинного вчення про догмати і таїнства».

Отже, церковний розкол – порушення внутрішньоцерковної єдності через відмінності, які пов'язані зі спотворенням справжнього вчення про догмати і таїнства, але за обрядовими, канонічними або дисциплінарними мотивами.

Зіставляючи розкол з ерессю, св. Іоанн Златоуст стверджує, що «розкол є не менше зло, ніж ересь». Св. Кипріан Карфагенський вчить: «Пам'ятайте, що засновники і керівники розколу, порушуючи єдність Церкви, протидіють Христу, і не тільки вдруге Його розпинають, але роздирають Тіло Христове, а це такий тяжкий гріх, що кров мученицька не може загладити його». Єпископ Опат Мілевитський (IV століття) вважав розкол одним з найбільших зол, більшим, ніж людинобвиство і ідолопоклонство.

У сьогоднішньому розумінні слово «розкол» зустрічається вперше у св. Іполита Римського. Основна причина розколів в Стародавній Церкві – наслідки гонінь. Так, Василь Великий, розглядаючи сучасні йому негаразди в християнському світі, класифікує тут такі поняття: ересь, розкол і самочинні збори:

1. Ересь. Коли між християнами існує догматична відмінність, принципова розбіжність у віровченні, значить, хтось із цих християн знаходиться в ересі.

2. Розкол. Посилаючись на традицію, Василь Великий вважає розкольниками «тих, що розділилися в думках про деякі предмети церковні, і про питання, що допускають вилікування». Тобто, розкольники – це ті християни, у яких виникла своя думка «про деякі предмети церковні, і про питання», і тому вони розділилися з Церквою.

3. Самочинні збори. Згідно Василю, отці Церкви назвали самочинними ті зібрання, які утворюються «непокірними пресвітерами, або єпископами, і не навченим народом. Наприклад, якщо хтось, викритий у гріху, віддалений від священнослужіння, не скорився правилам, а сам утримав за собою предстоюння і священнослужіння, і з ним відступили деякі інші, залишивши кафоличну церкву, вони і утворюють самочинні збори.

Розкольники попрали всі канони, тому що справжні канони засновані на вірі в єдність і вічність Церкви. Канони дані Церкви, поза Церквою вони недійсні і безглузді – так не можуть існувати закони держави без самої держави.

Священномученик Климент, єпископ Римський, пише Коринфським розкольникам: «Ваш поділ багатьох розбестив, багатьох повалив в зневіру, багатьох – в сумнів і всіх нас – в печаль, а сум'яття ваше все ще триває». Нерозкаяний гріх розколу ще страшніше гріха самогубства (самогубець губить тільки себе, а розкольник – і себе, і інших, тому його вічна доля важче, ніж у самогубці).

«Церква єдина, і одна вона тільки має всю повноту благодатних дарів Святого Духа. Хто і яким би чином не відступав від Церкви – в єресь, в розкол, в самочинні збори, він втрачає причастя благодаті Божої; знаємо ми і переконані в тому, що відпадання в розкол чи, в єресь чи, в сектантство чи – є повна загибель і духовна смерть », так висловлює православне вчення про єдність Церкви священномученик Іларіон (Троїцький).

Святі отці визнають можливість і необхідність лікування розколу в душі церковної ікономії. Святитель Василь Великий в Правилах з Першого Канонічного Послання до Амфілохія Іконійського вказує на особливості прийняття каяття з розколів:

Про покаяння мислити інакше, ніж як суціль в Церкві – є розкол ... Хрещення розкольників, як ще не далеких Церкви, приймати; а що знаходяться в самочинних зборах – виправляти пристойним покаанням і зверненням, і знову приєднувати до Церкви. Таким чином, навіть тих, що знаходяться в церковних ступенях, відступивши разом з непокірними, коли покаються, нерідко сприймаються знову в той же чин».

Церква складається не тільки з праведників, а й з грішників, але вона свята й непорочна. Отці церкви вважають, що освячуюча благодать може не тільки збільшуватися, але і зменшуватися, внаслідок схизм і еретичних вчень, розсікаючих тіло Церкви, або проникаючих в нього. Господь у одній Церкві зрушує світильник з місця його (Одкр. 2, 5); з іншого бореться мечем вуст Своїх (Одкр. 2, 16); третю валить у велику біду (Одкр. 2, 22); іншу Церква закликає помазати очі щоб бачити (Одкр. 3, 18), а Церкви, уподібнившись Філадельфійській, зберігає в час спокус (Одкр. 3, 10).

Свт. Іриней Ліонський визначає розкол в такий спосіб: «Христос розсудить тих, які роблять розколи, не мають любові до Бога і піклуються більше про власну вигоду, ніж про єдність Церкви, по маловажним і випадковим причинам розсікають і розривають велике і славне тіло Христове і, скільки від них залежить, руйнують його, говорять про мир і влаштовують брань».

Як ми бачимо з висловлювань святих отців і невеликого аналізу проблеми розколів їх необхідно лікувати, а ще краще – не допускати.

Ключові слова: церковне право, розколи, церковний розкол.

Ключевые слова: церковное право, расколы, церковный раскол.

Key words: church law, schisms, church schism.